

komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě, platforma Industriální stopy a další) pokračujeme i v současnosti.

V roce 2002 byl do čela českého národního komitétu ICOMOS zvolen autor této stati. Ze zcela spontánní potřeby průběžného „omlazování“ a přílivu nových osobností odhodlaných se v ochraně kulturního dědictví nezištně angažovat prošel český národní komitét ICOMOS v roce 2003 velkou demokratizační proměnou. Po přepracování a schválení nového, revidovaného statutu se naše dříve – přízně – poněkud elitářská 18členná organizace otevřela všem upřímným zájemcům o spolupráci. Předpokladem přijetí nových členů dle statutu je, že jde o lidi oddané ideji ochrany památek, kteří mají odborné znalosti, schopnosti a zkušenosti potvrzené nejméně dvěma stávajícími členy ICOMOS. K tomu přistupuje prozaická podmínka, že jsou ochotni platit mezinárodnímu sekretariátu povinný členský příspěvek. V současnosti má Český národní komitét 65 členů.

K poslední obměně řídicí struktury Českého národního komitétu došlo v letošním roce. Po další úpravě statutu, schválené plenárním zasedáním 30. října 2014, byl na volebním plénu dne 22. ledna 2015 prezidentem zvolen prof. Václav Gírsa. V čele české sekce ICOMOS tak stanul člověk s mimořádnou tvůrčí i pedagogickou zkušeností v konzervaci architektonických památek a zároveň jejich neohrožený obhájce. Viceprezidenty byli zvoleni Vlastislav Ourada, výrazně zaměřený na historický urbanismus (již čtyři roky je členem a aktivně pracuje v CIVVIH – Mezinárodním komitétu ICOMOS pro historická města) a dosavadní prezident Josef Štulc. Tomu se dostalo cti, že byl na návrh nového prezidenta zvolen doživotním čestným prezidentem naší organizace. Generální sekretářkou a zároveň pokladnicí byla zvolena Dagmar Michoínová, která tuto náročnou službu obětavě již více než rok prakticky zajišťovala. Spolu s obměněným šestičlenným exekutivním výborem volby vytvořily nový řídicí tým, který do činnosti organizace přináší nové nápady a nový dynamismus. Dokladem je mimo jiné i zřízení webových stránek (www.icomos.cz), na jejichž informace odkazujeme.

Kromě výše připomenuté zavazující tradice odborných seminářů jako nástrojů diseminace poznatků o hodnotách památek a jejich ochraně navazuje současný národní komitét na odkaz Dobroslava Líba a i svým úsilím zabránit cestou písemných memorand i osobním kontaktováním zodpovědných politiků vážným negativním zásahům do struktury a obrazu našich historických sídel, případně demolicím nebo devastacím přestavbám významných památek. V tomto duchu se český komitét také velmi aktivně zapojil do mezinárodní iniciativy Heritage at Risk svými obsažnými příspěvky do publikací, které tato iniciativa každoročně vydává. V diskusích na mezinárodní úrovni zásadně hájíme a podporujeme směry usilující zachovat

kontinuitu s velkou tradicí evropského památkového myšlení i praxe.

Český národní komitét ICOMOS přitom využívá své výhody absolutní nezávislosti na státních i mezinárodních orgánech, kterou si pečlivě střeží a chce si ji uchovat i do budoucna.

Josef ŠTULC

Výzkumný projekt a mezinárodní konference „Sídliště, jak dál?“

Sídliště představují v zemích střední a východní Evropy významný společenský fenomén – odhady hovoří o tom, že v České republice bydlí na sídlištích asi třetina obyvatel, v Praze je to dokonce necelá polovina. Hledání odpovědí na otázku budoucího vývoje těchto specifických území tak reprezentuje jedno z nejdůležitějších témat územního plánování a správy měst. Zároveň je třeba konstatovat, že regenerace českých sídlišť se doposud zaměřují převážně na domy a jejich stavebně-technologický standard a řešení dlouhodobé strategie provázané s vizí urbanistického rozvoje lokality zůstává opomíjeno.

Právě posun způsobu nahlížení na problematiku sídlišť je stěžejním motivem projektu „Sídliště, jak dál?“, který probíhá na Fakultě architektury ČVUT od jara roku 2014 ve spolupráci s Centrem kvality bydlení, Heinrich-Böll Stiftung Praha a Národní sítí Zdravých měst. Jak s prostředím panelových sídlišť do budoucna zacházet? Co jsou jeho kvality a danosti, co naopak problémy? Jak kvality udržet a jak problémům v dlouhodobějším horizontu čelit? To jsou základní otázky, na které výzkumný projekt hledá odpovědi.

Základ projektu tvoří case-studies v šesti lokalitách na různých místech České republiky, které během letního semestru zpracovávali studenti v ateliéru Kohout-Tichý: sídliště Sychrov ve Vsetíně, sídliště Růžový vrch v Karlových Varech, sídliště Rozvoj v Mladé Boleslavi a sídliště Skalka, Modřany a Černý Most v Praze. Cílem práce nebylo pouze najít řešení vhodné pro vybranou lokalitu, ale využít srovnání mezi různými typy prostředí ke stanovení klíčových charakteristik území a k zobecnění prověřovaných principů.

Důležitou součástí projektu se stala dvoudenní mezinárodní konference, která proběhla pod záštitou Státního fondu rozvoje bydlení 13. a 14. listopadu 2014. V jejím prvním dnu byly představeny tři realizované projekty revitalizace modernistických sídlišť z Lyonu, Amsterdamu a Lipska, prezentované hlavními architekty projektů, zástupci veřejné správy, kteří se na revitalizacích zásadním způsobem podíleli i ekonomickým pohledem investorů. Tři představené projekty reprezentovaly tři různé způsoby koncepce úprav sídlišť – od rozsáhlé demolice v Amsterdamu až po

opravy jednotlivých domů a restrukturalizaci veřejného prostoru kolem nich v Německu. Druhý den konference patřil vyhodnocení teoretických východisek projektu „Sídliště, jak dál?“ a domácím odborníkům, kteří se mezioborově tématem panelových sídlišť u nás dlouhodobě zabývají.

Diskuse nad budoucí vizí a udržitelností panelových sídlišť, diskuse nad kvalitou tohoto prostředí nebo debata o jeho významech, jež ovlivňují základní podstatu identifikace lidí s tímto prostředím, se kromě České republiky týká i dalších postkomunistických zemí. V rámci visegrádských zemí pokračuje tento projekt studentskými workshopy. Po setkání v Budapešti letos v září budou v dalších letech následovat workshopy v Bratislavě a Gliwicih. Podrobné informace o výzkumném projektu i o konferenci lze nalézt na webových stránkách www.sidlistejakdal.cz nebo na facebooku <https://www.facebook.com/sidlistejakdal>.

Filip TITTL, Jana KUBÁNKOVÁ

Tři knihy o sídlištích

ZADRAŽILOVÁ, Lucie. *Když se utopie stane skutečností. Panelová sídliště v Československu 1953–1989*. Praha : Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze / Arbor vitae, 2013, 144 s. ISBN 978-80-7101-133-0.

ZIKMUND-LENDER, Ladislav (ed.). *Experimentální sídliště Invalidovna*. Hradec Králové : Zikmund / Národní památkový ústav, 2014, 144 s. ISBN 978-80-905-271-3-3.

MRAČKOVÁ, Markéta; ŠIMONOVÁ, Barbora; VEJVO-DA, Viktor (eds.). *Legenda o sídlišti*. Praha : Akademie výtvarných umění, 2014. ISBN 978-80-87108-53-6.

Publikací o sídlištích poslední dobou utěšeně přibývá. Sympatické je, že je mají na svědomí mladí autoři, kteří k tématu přistupují se zdravým odstupem a zároveň nakažlivým nadšením. Dorostla generace autorů nezatížených životem v reálném socialismu, kteří již nevnímají sídliště jako prvek necitlivě zasahující do historického organismu města či kulturní krajiny, ale jako stavební vrstvu, která má nejen záporné, ale i kladné stránky. Zjišťují, že zatímco ty záporné se stávají postupem času stále méně významnými, těch pozitivních lze nalézt stále víc. Podívejme se na sídliště jejich očima.

První publikace nese název *Když se utopie stane skutečností – Panelová sídliště v Československu 1953–1989*. Kniha zkušené popularizátorky sídlišť historicky umění Lucie Zadražilové upoutá už vizuální stránkou. Formát knihy, blížící se čtverci s vystupujícím červeným P a výrazným letopočtem v černém kruhu, je povědomý – má totiž proporce štítového panelu. Rozložená obálka pak přináší kromě svěžího grafické

ho nápadu klíčové slovo celé knihy. Zalistujeme-li knihu, odvíjí se na pravé straně takřka dokumentární film ze zabydlování pražského Jižního Města, sestavený z dosud nepublikovaných snímků fotografa Jaromíra Čejky umístěných na černém podkladu. Bohatý poznámkový aparát tvoří předěl mezi textem a fotografií a lze jej číst zároveň bez nutnosti odbíhání. Na protější straně autorka odkrývá souvislosti a východiska výstavby panelových sídlišť. Ukazuje, jak se v poválečném Československu proměnila utopická myšlenka avantgardy poskytnout všem lidem bez rozdílu kvalitní bydlení. Provádí nás obdobím od 50. do konce 80. let a osvětluje, jak politické, ekonomické a společenské dění té doby ovlivnilo podobu a fungování panelových sídlišť.

Autorka v této knize zúročuje svůj dlouhodobý badatelský zájem. Podává dosud nejucelenější pohled na donedávna opovrhovanou, a přesto významnou etapu stavby měst, a přestože se tomu trochu brání, de facto pokládá základy dějin sídlišť s veškerým pojmovým aparátem a filozofickými východisky. Připomíná jména i myšlenky architektů, urbanistů a teoretiků umění, kteří se na utopii i jejím uvádění do života podíleli. Mapuje domácí i mezinárodní politické události, které ovlivnily stavbu panelových čtvrtí a měst. Formuluje myšlenku, že „hromadná výstavba bytů v panelových sídlištích způsobila urbanistickou revoluci, svým rozsahem a dopadem na obraz měst obdobnou přechodu od feudálních městských struktur k velkým průmyslovým metropolím 19. století“.

Zatímco kapitola *Utopie* odhaluje kořeny v koncepci moderní architektury a urbanismu a poválečný vývoj v Československu zasazuje do mezinárodního kontextu, v kapitole *Intermezzo* se autorka věnuje českým specifikům – bytové výstavbě v protektorátu, dvouletce a období socialistického realismu. Nejobsáhlejší kapitola *Realita* mapuje vývoj sídlišť v Československu (či spíše Česku) a kapitola *Budoucnost* ukazuje vývoj názorů na sídliště, odhaluje jejich dosud skryté hodnoty a potenciál a předestírá budoucí možnosti.

Knihu uzavírá medailon Jaromíra Čejky, autora bohatého fotografického doprovodu. Z velmi obsáhlého seznamu literatury je patrné, že autorka čerpá nejen z československých, českých a slovenských zdrojů, ale i německých, anglických a francouzských. Knihu na křídovém papíře o 143 stranách s doprovodem 64 černobílých fotografií vydalo v roce 2013 jako 2. svazek v edici Kontexty Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze ve spolupráci s nakladatelstvím Arbor vitae.

Publikace zkušeného editora Ladislava Zikmunda-Lendera je klasikou kvalitní uměleckohistorickou monografií. Obálka s černou „rozpiskou“ *Experimentální sídliště Invalidovna* upoutá svižnou skicou hotelového domu z ruky architekta Milana Rejchla. Nadhledová tužková perspektiva na žlutém papíře ukazuje sídliště z pohledu od Pražského hradu. Kniha, „zabalená“ do rozvinutého výkresu, ukazuje na přední straně jednu z prvních verzí hotelového domu. Ve frontispisu se kulturní stavba sídliště objevuje znovu – v podobě fotografického detailu skutečně realizované fasády. Do výkresu je kniha zabalena hned dvakrát. Na červené vnitřní straně obálky je axonometrie celého sídliště od hotelu Olympic po pavilonovou základní školu včetně futuristické výtopny v pozadí. Titul přináší jména osmi autorů jednotlivých kapitol (Czumalo, Flekačová, Guzik, Jandáček, Karasová, Karous, Kracík, Zikmund-Lender). Kapitoly jsou vždy uvedeny celostránkovou fotografií a kresbou.

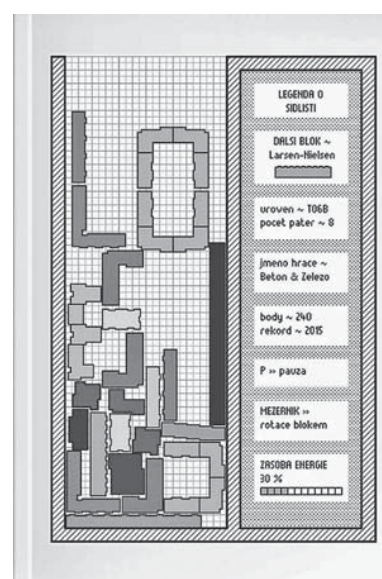
Publikace mapuje a hodnotí pozoruhodný projekt sídliště Invalidovna vystavěného v letech 1958–1966. Popisuje cestu k experimentální výstavbě včetně inspiračních zdrojů a utváření architektonicko-urbanistické koncepce jejími hlavními architekty Vojtěchem Šaldou a Josefem Polákem. Zabývá se jednotlivými stavbami, občanskou vybaveností a koncepcí zeleně i uměleckých děl ve veřejném prostoru. Podrobně se věnuje ukázkovým interiéřům navrženým Ústavem bytové a oděvní kultury, které byly v rámci výstavby zprístupněny jako vzorové bydlení v roce 1964. Přehledný

poznámkový aparát je zařazen vždy za kapitolou. Publikace přináší množství dobových fotografií, modelů, plánů, půdorysů včetně zařizovacích předmětů, řezů a detailů. V závěru knihy najdeme medailony všech tvůrců sídliště, od projektantů po výtvarníky, a informačně bohaté a lidsky cenné rozhovory s žijícími autory – Vojtěchem Šaldou, Milanem Rejchlem a Marií Rychlíkovou. Milan Rejchl v rozhovoru připomíná přání zesnulého Jana Zeleného, spoluautora mazutové výtopny, změnit objekt po dosloužení na kapli či modlitebnu. Při četbě o vývoji konstrukčních principů a popisu tvůrčího procesu ve zdravé soutěžním prostředí, jež autoři popisují jako kontinuální vědecký výzkum, si lze plasticky představit objevitelské nadšení experimentátorů a poměrně slibné začátky později tak nechvalně proslulé typizace. Kniha je zakončena jmenovým rejstříkem, výběrem z literatury a seznamem autorů obrázků.

Za jedinou slabinu knihy lze považovat medailony tvůrců. Publikované údaje jsou mírně nevyrovnané a ne vždy korespondují s přesvědčivě podanými fakty a kvalitní terminologií jednotlivých kapitol.

Knihu o 143 stranách s doprovodem 119 černobílých i barevných fotografií, půdorysů a plánů vydalo v roce 2014 nakladatelství Zikmund Hradec Králové v koeedici s Národním památkovým ústavem.

Poslední příspěvek už sice nepatří mezi klasické odborné publikace, zmínit si ale zaslouží. Editoři a spoluautoři knihy *Legenda o sídlišti*, absolventi Akademie výtvarných umění v Praze Markéta Mráčková, Barbora Šimonová a Viktor Vejvoda, přistupují k tématu originálně a velmi hravě. Naznačuje to už obálka, která je pojatá jako parafráze na počítačovou hru Tetris s hráči Betonem a Železem.

Na cestu po pražských panelových sídlištích se studenti AVU původně vydali jen s úmyslem poznat jejich dnešní podobu. Sídlíště objevovali během dvou expedičních výprav v letech 2012 a 2014. Poznatky z expedice je zaujaly natolik, že se sídlišti začali zabývat hlouběji. Oslovili nejen původní autory, ale i další odborníky, kteří se hromadnou panelovou výstavbou zabývají. O projektování Jižního Města hovoří architekt Jiří Lasovský, o vzniku Jižního Města II. Vítězslava Rothbauerová a o genezi Jihozápadního Města Ivo Oberstein. Hostem mezi pražskými architekty je Bronisław Firla, který ve druhé polovině 20. století projektoval serele i modernu na Ostravsku. Pohledy architektů doplňují rozhovory s teoretickou architektury Radomírou Sedlákovou a historikem a teoretikem architektury Rostislavem Šváchou. K tématu se vyjadřuje filozof Erasm Kohák, geolog a spisovatel Václav Cílek a geograf a urbánní antropolog Petr Gibas. Sochař Jiří Kryštůfek přibližuje podmínky realizace umění ve veřejném prostoru a Miluše Rothová popisuje život v panelovém domě pro seniory a vznik atypické sídlištní zahrady.

Významnou část knihy tvoří dotazníkové odpovědi, v nichž respondenti své vzpomínky na sžívání se sídlištěm doprovázejí náčrty bytových dispozic a archivními snímky ze života na sídlišti. Studenti své průzkumy sídlišť přetavili do výtvarných děl, básní a performancí (např. zateplení autobusové zastávky), jež předvedli na výstavě v galerii AVU v roce 2012 a na cestovatelském večeru tamtéž. Výtvarná díla a záznamy z akcí na nevelkých a ne vždy dobře čitelných fotografiích tvoří bohatou obrazovou přílohu knihy.

Studenti konstatují, že poté, co sídliště zarostla zelení, dostavěly se plánované stanice metra a rozšířila se vybavenost, stávají se dobrým místem pro bydlení. Myšlenky na bourání panelových domů odeznívají, zahušťování sídlišť je opatrně promyšleno či odmítáno. Původní nedostatky a výhrady se pomalu stávají legendami.

Knihu zakončují medailony přispěvatelů, seznam autorů fotografií a plánů a jmenný rejstřík. Knihu o 240 stranách na recyklovaném papíře v grafické úpravě Viktora Vejvody vydala Akademie výtvarných umění v Praze v rámci projektu specifického vysokoleškolského výzkumu.

Zatímco publikace Ladislava Zikmunda-Lendera je brilantní monografií s vyčerpávajícím obrazovým doprovodem, kniha Lucie Zdražilové analyzuje a shrnuje dosavadní poznatky nejen o českých, ale i evropských sídlištích a předestírá možnosti dalšího vývoje. Má šanci stát se teoretickým základem pro všechna další bádání na tomto poli. Stejný podíl slova i obrazového doprovodu v knize odkazuje na posun v našem vnímání za několik desetiletí, která uplynula od vzniku Čejkových fotografií. Záběry, které by nám v době vzniku připadaly poměrně depresivní, teď díky časovému odstupu a změně režimu vnímáme jako poetické. Ab-

solventky AVU sídliště objevují a mapují vážně i nevážně, ale neméně opravdově. Nehodnotí, ale předkládají široké spektrum pohledů, jež dokládají, že odmítání sídlišť se již pomalu stává minulostí.

Věřím, že představené tituly přispějí k tomu, že odborná i laická veřejnost nahlédne na sídliště s větším pochopením pro jejich dosud skryté hodnoty a přijme myšlenku, že i ona jsou součástí našeho kulturního dědictví. Těším se, že publikace pomohou otevřít diskusi o možnosti a nutnosti chránit z modernistické bytové výstavby to, co úspěšně prošlo prověřkou času.

Poznámka na závěr: Tituly jsou představeny v pořadí, v jakém je autorka recenze sama četla. Pokud se ale chce čtenář do problematiky dostat postupně, je nejlepší číst knihy v přesně opačném sledu.

Hana ŘEPKOVÁ

Knihy o sídlišti Solidarita

ŠPIČÁKOVÁ, Barbora (ed.). *Sídliště Solidarita*. Praha : Archiv výtvarného umění, o. s., 2014. ISBN 978-80-905744-2

Sídliště Solidarita je jedním z mála sídlištních celků u nás, jehož historická, architektonická, a tedy i památková hodnota je uznávána bez velkých pochybností. Výjimečnému urbanistickému a architektonickému souboru se nyní věnuje srovnatelně výjimečná kniha. Publikace editorky Barbory Špičákové je jedinečná a poutavá hned z několika ohledů. Je krásná na pohled, spojuje v sobě odborný i laicky přístupný obsah a zároveň reflektuje aktuální trendy, ať už jde o knižní produkci, ale i nová média.

Když vezmete knihu Sídliště Solidarita do ruky, ihned poznáte, že držíte svazek dotažený do nejmenšího detailu. Grafika je zcela současná, přesto s mnoha odkazy na knižní produkci doby výstavby Solidarity. Grafická Adéla Svobodová odvedla skvělou práci. Povedlo se jí velmi zručně a přehledně spojit jak rozhovory, tak delší texty a rozsáhlé obrazové přílohy.

Co se týká obsahové stránky, je kniha souborem rozhovorů s obyvateli Solidarity doplněným o tři teoretické texty vztahující se k její historii a architektonickému kontextu. Barbora Špičáková neskrývá svou inspiraci koncepčně podobnými publikacemi – jako předobrazu uvádí Living Large či Můj batovský domek – svůj projekt však dovedla do větších podrobností než obě zmiňované inspirace. Kniha v sobě ukrývá celkem dvanáct rozhovorů s obyvateli, kteří jsou vhodně zvoleni napříč věkovými a sociálními skupinami. Takto pestrý výběr umožňuje vyprávět příběh jedinečného obytného souboru celistvě a z mnoha úhlů. Zároveň však dokáže vyzdvihnout klady i zápory, na kterých se všichni shodnou. Díky fotografiím Dory Kubíčkové jsou rozhovory oživeny snímky dotazovaných, kteří občas přidali i fotografie ze svých rodinných alb vztahujících

cí se k sídlišti. Knihu tak lze číst, nebo jí pouze listovat podobně jako tak populárními alby na sociálních sítích „Humans of...“, která portréty obyvatel konkrétních měst po celém světě. Ať už proplouváte knihou jakýmkoliv způsobem, vždy získáte pocit jisté uzavřené společnosti lidí, kteří žijí spolu, a ne vedle sebe, že se architektům skutečně povedlo vytvořit prostředí pro komunitní život. Velmi sympatickou částí rozhovorů je otázka, která dává nahlédnout pod pokličku sídliště Solidarita ještě více. Ptá se na lokální legendy a pověsti, které jako by sem tam z oka vypadly Nerudovým Povědkám malostranským. Ukazuje se tak, že i na sídlišti, které je stále chápáno jako odosobněný prostor, může vzniknout společnost lidí, kteří spoluvytvářejí neopakovatelnou identitu jedné čtvrti. Troufám si tvrdit, že tento způsob prezentace zobrazuje a mění chápání sídliště daleko atraktivnějším a přístupnějším způsobem než většina odborných prací.

Knihy nicméně čtenáři poskytnou i vědecký pohled na celé téma. V druhé části publikace se tak v textech předních historiček umění druhé poloviny 20. století dozvíme vše podstatné o dobovém kontextu, vzniku a výstavbě sídliště Solidarita. Texty Kimberly Elman Zarecor, Evy Novotné a Michaely Janečkové jsou velmi kvalitní a čtivé, a přesto v sobě zahrnují obrovské množství informací. Za velmi důležitý považuji především text Solidarita v mezinárodním kontextu americké badatelky Kimberly Elman Zarecor,¹ která se českému kontextu věnuje soustavně. Ve svém příspěvku

■ Poznámky

1 Viz zejména ZARECOR, Kimberly Elman. *Manufacturing a socialist modernity: housing in Czechoslovakia, 1945–1960*. Pittsburgh : University of Pittsburgh Press, 2011. ISBN 978-0-8229-4404-1.